

EL POBLAMENT A LES MUNTANYES DE PRADES (*)

Josep IGLESIES

Les Muntanyes de Prades constitueixen un nucli orogràfic molt definit. No el descriurem, puix que no és aquest l'objecte de la present ponència, sinó l'evolució del seu poblament. Direm només que la seva altitud arriba a 1.201 metres damunt el nivell del mar i que tenen una extensió planimètrica de 260 qms. quadrats. Nosaltres ens referirem solament a 250 quilòmetres quadrats, que són els assignats als termes municipals d'Arbolí, l'Albiol, Capafonts, la Febró, Mont-ral, la Mussara, Prades, Rojals, la Riba, Siurana, Vallclara i Vilanova de Prades. Els Municipis del peu de la muntanya són: Cornudella, Vilaplana, la Selva del Camp, Alcover, Vilaverd, Montblanc, l'Espluga de Francolí, Ulldemolins i Vimbodí, els quals tenen també, dins dels seus termes jurisdiccionals, vessants de muntanya que complementen l'extensió orogràfica que ens ocupa, però que no podem tenir en compte, ja que la població que hi pugui haver establert estrictament en aquests vessants, en els censos que utilitzem, no apareix separada de la que correspon a les indicades localitats, les quals són de característiques generals i no pas pròpiament muntanyenques.

(*) Aquest article fou presentat a la "XVIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos de l'Espluga de Francolí" a l'any 1974. El text original ha estat ampliat i posat al dia en un anex. El C.E.C.B. agraeix a l'autor la deferència que ha tingut en confiar-li la seva publicació.

La població censada, realment posada en la seva totalitat dins les Muntanyes de Prades, ocupa una altura mitjana de 782 metres damunt el nivell del mar, inclosa la Riba, que és la localitat més baixa i que tanmateix ofereix característiques econòmiques a part. Sense la Riba, el terme mitjà de l'altitud ocupada per la població és de 829 metres. El cap de municipi situat a més altitud és —o era— la Mussara, avui completament enderrocada, posada dalt un cap de cingle, a 980 metres, seguida de Rojals, de mena bastant semblant, posat a 977 metres, i de Prades, la capital de la muntanya, posat a 950 metres. Mont-ral i Vilanova de Prades són edificats a 888 i 889 metres d'altitud; l'Albiol a 823; la Febró a 793; Capafonts a 752; Siurana a 737; Arbolí a 714; Vallclara a 623 i la Riba solament a 246, la qual ofereix així una economia industrial que la singularitza.

En l'anterior indicació d'altures, ens hem referit als caps dels municipis. Molts d'ells es dispersen en llogarets o agregats, el més alterós dels quals era el de Cogullons —dins el terme de Rojals—, posat a 1.042 metres. Les habitacions aïllades més altes havien estat els masos del Pagès i de l'Espasa —dins el terme de Prades—, situats a 1.150 metres. Foren habitacions permanents, després passaren a temporeres i ara han desaparegut del tot. Del mas del Pagès no en queda ni rastre. Ai las!. Permeteu-nos d'evocar sentimentalment que hi havíem pernoctat amb bons companys.

En termes generals, podem assenyalar que la majoria de les localitats es disposen entre els 700 i els 800 metres d'altitud, tal com ja posa de manifest la mitjana indicada abans. Entre els 800 i els 900 metres, la població que hi ha aposentada és escassíssima, pel fet que l'espai és pres pels grans espadats o cingleres que circumscriuen la muntanya. Solament hi podem assenyalar allò que resta de l'Albiol i de Mont-ral, que coronen turons que són testimoni de la reculada de les cingleres immediates. Entre els 900 i el miler de metres d'altitud, trobem un 34% de la població total mercès, sobretot, al manteniment de la vila de Prades. Més enllà del miler de metres avui no hi ha habitació permanent de cap mena.

És a tota la muntanya catalana, a partir de la Serralada Prelitoral anant terra endins vers el Pirineu, que la població és en clara i alarmanant regressió. Des d'abans de la darrera guerra civil que nosaltres insistim a proclamar que mitja Catalunya es despobra a profit de l'altra meitat litoral. Aquest gravíssim problema ve acusat en bona part de la Catalunya meridional des de la crisi originada per la plaga de la fil·loxera i, concretament, a les Muntanyes de Prades, des d'abans; al-

menys des de mitjan segle passat. Anem, però, a les estadístiques, les quals, malgrat la seva eixutesa, reflecteixen millor les realitats que les flamarades verbals.

ELS SEGLES XV I XVI

Les primeres clarícies numèriques que tenim dels focs existents a les Muntanyes de Prades, aprofitables per a establir xifres concretes de conjunt, es basen en el fogatge de 1497. En els fogatges del segle XIV, el comtat de Prades figura com a *casa taxada*, o sigui, en una estimació global, i és sabut que l'extensió jurisdiccional d'aquest senyoriu comprenia una superfície molt major que la que nosaltres apreciem en el present treball. A base de les xifres que propociona per a cada localitat el fogatge de 1497, sumen 223 focs per al conjunt dels 249'7 quilòmetres quadrats que apreciem de les Muntanyes de Prades, amb una densitat de 0'89 focs per quilòmetre quadrat. Ens trobàvem aleshores en un moment de gran depressió econòmica i minva de població, després de les pestes característiques d'aquells segles, i sobretot, després de la guerra de Joan II, de tant terribles conseqüències per a l'economia catalana. A judicar per allò esdevingut al conjunt català, es pot deduir que al segle anterior la xifra de població i, per tant, també la densitat, havia estat superior a la dels finals del segle XV, malgrat que el fogatge de 1497 sembla reflectir ja una lleu recuperació.

Prades fa honor a la capitalitat de la muntanya amb els seus 111 focs, xifra molt superior a la de qualsevol de les altres localitats de la muntanya. Les que demogràficament se li acosten més són les igualment ben encimbellades i de posició esquiva, Mont-ral i Siurana, que resten a 21 i 19 focs respectivament. Ambdues eren, pel cap baix, cinc i sis vegades més petites que la capital pradenca. Advertim la insignificància de la Riba que, aleshores, sols tenia 7 focs.

L'any 1515, el conjunt de la muntanya havia augmentat un 17% en aconseguir 261 focs i 1'04 focs per quilòmetre quadrat. Prades, però, registra una minva de 4 focs. L'any 1553 l'indicat conjunt s'havia incrementat en un 48'65%, en aconseguir 388 focs i 1'55 focs per quilòmetre quadrat. Advertim, però, que en el fogatge figura Vallclara, que no apareixia registrada en els dos anteriors. Prades havia augmentat un 28%, en sumar 137 focs; i darrera seu continuava havent-hi, en primer lloc, Mont-ral, ara amb 34 focs. El tercer lloc en ordre descendent corresponia a Vallclara amb 31; el quart a Capafonts, amb

28; i Siurana amb 26. Aquesta darrera mantenia una superioritat demogràfica damunt les nou localitats restants de la muntanya.

	1497 focs	1515 focs	1553 focs
L'Albiol.	12	15	18
Arbolí.	16	19	23
Capafonts.	14	17	28
La Febró.	2	11	18
Mont-ral.	21	24	34
Cabrera.	2	3	4
Farena.	5	9	7
La Mussara.	5	7	17
Prades.	111	107	137
La Riba.	7	6	9
Rojals.	—	10	16
Siurana.	19	19	26
Vallclara.	—	—	31
Vilanova de Prades.	9	14	20
	223	261	388
Densitat Km. ²	0'89	1'04	1'55

EL SEGLE XVIII I LA PRIMERA MEITAT DEL XIX PER CASES I VEÏNS

Segons les dades anotades per Josep Aparici l'any 1708, el conjunt de les Muntanyes de Prades arribava a 446 cases, amb un increment d'un 20% sobre els registres d'un segle i mig endarrera. La densitat de població era de l'86 cases per quilòmetre quadrat. Dels inicis del segle XVIII tenim d'altres registres que ofereixen algunes variacions sobre el d'Aparici i també entre ells, potser degudes al divers rigor investigatiu utilitzat en realitzar la capta de dades. Així, l'any 1716 sumen, per al conjunt orogràfic que ens ocupa, 454 cases, 442 veïns el 1717; passem a 459 cases del 1719, i a 434 cases el 1726, amb densitats que van de l'86 a l'73 cases per quilòmetre quadrat.

Prades es manté en el lloc primordial de la xifra de població, amb 123 cases el 1708, 133 el 1716, 125 veïns el 1717, 133 cases el 1719, i 105 a la lleva de 1726. La segona localitat, en l'ordre demogràfic, sembla trobar-se en litigi entre Arbolí i Mont-ral. El primer, amb 47 cases l'any 1708, ultrapassa el segon, que resta a 40, però cal afegir a Mont-ral les 16 cases de l'Aixàvega i les 6 de Cabrera. Els que corresponen a aquests agregats no apareixen registrats a les estimes del mateix quart de segle, i això influeix en els totals que abans hem indicat per al conjunt muntanyenc.

L'any 1763, aquest conjunt mantenia la mateixa xifra global obtinguda el 1726, en sumar 434 veïns, per bé que no hi havia coincidència entre els detalls de cada poble. Advertim, també, que hi falta la localitat de Vallclara, la qual, inclosa en els dominis del monestir de Poblet, pertanyia al corregiment de Lleida. Afegint al conjunt indicat els 39 veïns que podem atribuir a Vallclara, d'acord amb els que tenia el 1726, la xifra global de les Muntanyes de Prades el 1763 resulta de 473 veïns. Això representaria un augment d'un 9%. En els 37 anys transcorreguts entre 1726 i 1763, Prades passa de 105 a 128 veïns, amb un increment d'un 21%.

Deu anys més tard, o sigui el 1773, el conjunt orogràfic dona 465 veïns i, afegint-hi els que atribuïm a Vallclara, 504; amb un terme mitjà de dos veïns per quilòmetre quadrat. Prades havia tornat a 133 veïns, *exactament al nombre de cases que havia enregistrat els anys 1716 i 1719.*

En entrar al segle XIX, concretament el 1818, el conjunt muntanyenc salta a 644 veïns i 2'57 veïns per quilòmetre quadrat. Pensem que, aleshores, la densitat mitjana de Catalunya era solament de 5'17 veïns per quilòmetre quadrat. Entre 1773 i 1819 hi havia hagut un augment a les Muntanyes de Prades d'un 31'74% dels veïns. Prades enregistrava ara 150 veïns, o sigui 17 més que el 1773. El gran increment entre les localitats que ens ocupen l'havia experimentat la Riba que, de 33 veïns que se li atribuïen l'any 1773, havia passat a 100 l'any 1819, és a dir que havia triplicat la població. Són també notables els augments de Capafonts, que de 24 veïns que tenia la primera data saltava a 50 mig segle més tard, i Rojals, que de 38 passava a 71.

Sense considerar les dades que anotem per a 1830 a la taula adjunta perquè les considerem insegures, ens trobem amb la matrícula cadastral de 1845, segons la qual l'impuls demogràfic de les Muntanyes de Prades segueix ben ferm, puix que registra un conjunt de 898 veïns, xifra que representa un acreixement d'un 39'40% sobre

l'anotació de l'any 1819. La densitat de població ha esdevingut de 3'59 veïns per quilòmetre quadrat. Prades ha saltat de 150 a 201 veïns, amb un augment d'un 34%, bastant semblant al de la Riba, que obté el 36% i, tanmateix, la primera es valia d'una economia principalment ramadera i la segona industrial. Altres localitats doblen la població, com Mont-ral, la Febró i la Mussara que, el mateix que Prades, vivien del profit forestal, de la ramaderia i de la terra.

	1708 cases	1716 cases	1717 veïns	1719 cases	1726 cases	1763 veïns	1773 veïns	1819 veïns	1830 veïns	1845 veïns
L'Albiol	47	37	47	37	37	45	45	46	46	76
Arbolí	41	30	40	30	34	44	40	44	45	70
Capafonts	32	24	29	24	26	25	24	50	51	72
La Febró	10	16	23	16	16	18	15	15	15	30
Mont-ral	28	41	40	41	41	31	30	30	43	67
Aixàvega	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Cabrera	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Farena	13	13	—	13	16	14	16	20	15	21
La Mussara	15	12	13	12	13	15	15	20	22	40
Prades	123	133	125	133	105	128	133	150	150	201
La Riba	21	20	21	20	21	31	33	100	65	136
Rojals	28	30	40	35	31	37	38	71	48	64
Siurana	21	32	17	32	24	21	26	26	25	40
Vallclara	30	34	15	34	39	—	—	34	34	31
Vilanova de Prades .	35	32	32	32	31	25	50	38	37	50
	466	454	442	459	434	434	465	644	596	898
Densitat per Km. ² . .	1'86	1'81	1'77	1'83	1'73	1'73	1'86	2'57	2'38	3'59

EL SEGLE XVIII I LA PRIMERA MEITAT DEL XIX PER HABITANTS

Segons la nòmina cadastral de 1719, el conjunt de les localitats muntanyenques que ens vénen ocupant, registrava 1905 habitants, amb una densitat de 7'62 habitants per quilòmetre quadrat, mentre que la general de Catalunya era de 12'67 habitants. Prades aconseguia 397 habitants, i aleshores la segona localitat en quantia demogràfica de la muntanya era l'Albiol, amb 256 habitants, seguida de Mont-ral amb 190 i Rojals amb 168. Vilanova de Prades sumava 145 habitants i Arbolí, Siurana i Capafonts es trobaven entre 115 i 130. La Riba restava amb 84 habitants, i el municipi d'inferior volum demogràfic era la Mussara, amb 52 habitants.

El salt en la xifra de població experimentat pel nostre cercle muntanyenc, en els 68 anys que segueixen, és sorprenent, i sobrepuja el que tenim deduït per a la totalitat de Catalunya. Les Muntanyes de Prades passen dels 1905 habitants abans indicats a 4.613, i així s'incrementen d'un 142%, mentre que el conjunt català registra solament un 115%. L'any 1787, la densitat de població de les Muntanyes de Prades resulta ésser de 18'46 habitants per quilòmetre quadrat, mentre que el terme mitjà català és de 27'31 habitants.

L'increment local del redol que es dedueix com a més considerable, el proporciona la Riba amb un 557%, en passar de 84 habitants que tenia el 1719 a 552. Aquest període marca el gran moment dels aprofitaments hidràulics i la instal·lació dels molins paperers de la localitat. La captació de nous braços per al treball industrial sextuplica pel cap baix la població en cosa de mig segle. La Riba, però, encara no podia equiparar-se demogràficament a Prades, que censa, aleshores, 797 habitants. Prades havia augmentat solament un cent per cent però seguia sobrepujant el volum de població de totes les altres localitats posades a redós de les muntanyes que presideix. Són també notables en el període, els increments gaudits per la Mussara, d'un 328%; de Vallclara, d'un 210%; de Vilanova de Prades, d'un 197%; de Capafonts, d'un 180%; de Rojals, d'un 146%; etc. Solament Siurana, Farena i l'Albiol havien experimentat increments inferiors als de Prades, bé que no deixaven d'ésser substancials. El fet és que tota la muntanya aterra boscos i comercialitza la fusta, atenua els vessants, graonant-los amb margenades, i eixampla els cultius forçant l'aclimatació de la vinya gairebé a totes les altituds.

Igual que hem fet en referir-nos a cases i veïns, ara ens cal deses-

timar, per insegures, les anotacions de 1830 que hem posat a les taules solament per curiositat. Passant a la matrícula cadastral de 1845, deduïm un descens demogràfic d'un 17'68% pel conjunt de la muntanya, entre 1787 i aquesta data, però advertim que aquest percentatge podria provenir d'una major benignitat en les anotacions, sobretot en comparar les xifres amb el primer cens realitzat amb tècnica moderna que s'accentua, amb el degut rigor, quinze anys més tard.

	1719	1787	1830	1845	Diferència 1719 - 1787		Diferència 1787 - 1845		Diferència 1719 - 1845	
	Hab.	Hab.	Hab.	Hab.	Hab.	%	Hab.	%	Hab.	%
L'Albiol.	256	363	264	386	+ 107	+ 41'70	+ 23	+ 6'33	+ 130	+ 50'78
Arbolí.	130	292	72 ⁽¹⁾	232	+ 162	+124'61	- 60	- 2'05	+ 102	+ 78'46
Capafonts.	115	276	209	274	+ 161	+140'00	- 2	- 0'73	+ 159	+138'26
La Febró.	93	261	45 ⁽¹⁾	134	+ 168	+180'64	-127	-48'65	+ 41	+ 44'08
Mont-ral.	190	431	38 ⁽¹⁾	223	+ 241	+126'84	-208	-48'25	+ 33	+ 17'36
Farena.	60	92	52	64	+ 32	+ 53'33	- 28	-30'43	+ 4	+ 0'06
La Mussara.	52	223	84 ⁽¹⁾	214	+ 171	+328'84	- 9	- 0'43	+ 162	+311'53
Prades.	397	797	765	819	+ 400	+100'75	+ 22	- 0'27	+ 422	+106'29
La Riba.	84	552	694	706	+ 468	+557'14	+154	+27'89	+ 622	+740'47
Rojals.	168	414	73 ⁽¹⁾	199	+ 246	+146'42	-215	-51'93	+ 31	+ 18'45
Siurana.	120	186	95 ⁽¹⁾	160	+ 66	+ 55'00	- 26	-16'25	+ 40	+ 33'33
Vallclara.	95	295	210	192	+ 200	+210'50	-103	-34'91	+ 97	+102'10
Vilanova de Prades. .	145	431	197	194	+ 286	+197'24	-237	-34'98	+ 59	+ 40'68
	1.905	4.613	2.798	3.797	+2.708	+142'15	-816	-17'68	+1.892	+ 99'31
Densitat per Km. ² . .	7'62	18'46	11'20	15'20						

(1) Xifres que han d'ésser forçosament errònies. La majoria de les anotacions del text de 1830, compost per Galobardes, resulten suspectes de falta de control.

(2) El monestir de Poblet no figura en el cens de 1787, amb 183 habitants, dels quals 154 són pagesos, més 259 religiosos, inclosos servidors i infants. En el cens de 1830, segons Galobardes, figura amb 16 habitants el convent i amb 20 el terme. No fem constar aquestes xifres a la taula ja que Poblet no apareix esmentat en les altres nòmines considerades.

LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XIX

L'any 1857, el conjunt de les Muntanyes de Prades obtenia 7.713 habitants, amb una densitat de població de 30'88 habitants per quilòmetre quadrat. Aleshores, la totalitat de Catalunya tenia 51 habitants per quilòmetre quadrat, i sense comptar-hi l'urbs barcelonina davallava a 43 habitants per quilòmetre quadrat. Com es pot veure, les muntanyes referides no es distanciaven massa, quant a densitat de població de la general del principat. Prades havia deixat d'ésser la localitat de major xifra d'habitants del conjunt orogràfic. Aquest lloc havia passat a ocupar-lo la Riba amb 1.697 habitants, la qual, industrialitzada i excèntrica, no exercia cap mena de capitalitat damunt el redol orogràfic a que pertanyia. Presidint el seu elevat planell capçaller —referent a les muntanyes—, Prades continuava exercint la fonamental significació de cap jeràrquic, malgrat que s'hagués quedat a 999 habitants, un seixanta per cent inferior a la Riba. Fins es trobava estalonada per Mont-ral, que, amb els seus diversos agregats, sumava 986 habitants. Ocupava el quart lloc, en el rengle demogràfic, Vilanova de Prades amb 762 habitants, situats a una altitud semblant a la de l'altiplà pradenc. Rojals, igualment en posició alterosa, obtenia 678 habitants, i seguia en el rengle Capafons amb 522 i Arbolí amb 478. El municipi de menor xifra de població era Siurana amb 259 habitants, seguit de la Febró amb 311 i la Mussara amb 323.

La Riba, impulsada per la seva puixança industrial, havia enfilat, un damunt de l'altre, els seus molins paperers amunt del vessant que ocupa fins a unir el seu petit redol inicial amb Cap-de-Riba per un costat, i així mateix havia saltat per damunt del riu Francolí, allargant per un sarment el caseriu per tot el carrer del Roser fins el barri forà de la Ràpita. Tant pel curs del Francolí com pel riu Brugent, els molins paperers s'extenien com a denes d'un rosari, mentre Prades es mantenia reclòs dins les seves roges muralles, a l'entorn de la gran plaça porticada, dalt del planell alterós que centra el nus muntanyenc.

Vista en el seu conjunt, a partir de 1857 la xifra de població de les Muntanyes de Prades devalla ininterrompudament fins als nostres dies. En arribar a la fi del segle passat, concretament a l'any 1900, quedava fixada en 5.827 habitants. La davallada havia estat del 24'45%. Les vinyes de la muntanya havien estat abatudes totalment per la fil·loxera, i la majoria ja no es refarien mai més. Del seu record solament restarien les margenades de pedra seca que graonen els vessants,

i les llenques de terra que aguantaven, les quals anirien envaint els pins, les alzines, els esbarzers, els coscolls i les argelagues.

L'any 1860, quan la Riba iniciava ja la seva devallada, colpida per la crisi industrial, Prades encara ascendia de població i amb 1.090 habitants aconseguia la xifra òptima. Aïllada i preponderantment remadera, Prades seguia una trajectòria demogràfica horitzontal fins a les darreries de segle, i en arribar el nou, la Riba ja no podia sostenir la seva superioritat de població, colpida pel tancament dels seus mercats americans en l'ordre industrial i per la fil·loxera en l'aspecte agrícola. El 1897, Prades, amb 931 habitants, torna a oferir una xifra de població més alta que la de la Riba, que en deu anys havia perdut 421 habitants, o sigui un 35'58% dels 1.183 que havia registrat l'any 1887. La Riba cloïa el 1897 amb 762 habitants, i entre 1857 i 1900, presentava una minva del 54'80%, que ofereix el coeficient màxim de disminució en el període, entre els de totes les localitats de les Muntanyes de Prades. La seguia en aquest aspecte Siurana amb el 36% i Vilanova de Prades amb 31'36%. Arbolí i, amb menys uniformitat, la Febró eren els únics municipis del cercle que estudiem que en aquest període van experimentar un lleu augment.

	1857 Hab.	1860 Hab.	1877 Hab.	1887 Hab.	1897 Hab.	1900 Hab.	Diferència 1857 - 1900	
							Hab.	%
L'Albiol.	287	333	282	291	319	277	- 10	- 3'49
Arbolí.	478	504	498	497	496	515	+ 37	+ 7'74
Capafonts.	522	532	517	518	432	422	- 100	-19'15
La Febró.	311	322	296	317	285	316	+ 5	+ 1'60
Mont-ral.	986	1.043	1.010	925	852	766	- 220	-22'31
La Mussara.	323	313	312	300	294	291	- 32	- 9'90
Prades.	999	1.090	1.001	1.086	931	911	- 88	- 8'80
La Riba.	1.697	1.665	1.567	1.183	762	767	- 930	-54'80
Rojals.	678	694	630	449	439	498	- 180	-26'54
Siurana.	259	224	225	232	174	166	- 93	-35'90
Vallclara.	411	420	433	448	426	375	- 36	- 8'75
Vilanova de Prades .	762	561	563	600	516	523	- 239	-31'36
	7.713	7.701	7.334	6.846	5.926	5.827	-1.886	-24'45
Densitat per Km. ² . .	30'88	30'84	29'37	27'41	23'73	23'41		

EL SEGLE XX

El canvi de segle no atura la despoblació de les Muntanyes de Prades, sinó tot al contrari. El conjunt de les seves localitats entra en la nova centúria amb 5.827 habitants i 23'33 habitants per quilòmetre quadrat, i arriba a l'any 1970 amb solament 2.422 i una minva del 58'43%. La densitat queda establerta en 9'69 habitants per quilòmetre quadrat.

Ara, la localitat de major xifra de població del redol referit torna a ésser la Riba amb 966 habitants, i és l'única que en els setanta anys del present segle ha experimentat un increment. Aquest ha estat d'un 25'94%, però no s'ha produït en projecció continuada. Entre 1910 i 1950, la Riba havia sofert una minva d'un 18% en passar de 861 a 706 habitants; i entre 1950 i 1970, mercès a la prosperitat de la seva indústria paperera, el signe demogràfic ha estat positiu, ha captat una immigració molt intensa de gent de parla castellana i ha experimentat un ascens d'un 37%. Totes les altres localitats de la zona que estudiem han sofert pèrdues demogràfiques. En passar de 911 habitants a 585, Prades ha minvat en un 35'78% dins les dècades transcorregudes del present segle i, tanmateix, aquest coeficient és el mínim de caràcter negatiu del període, mentre que el màxim correspon a la Mussara, que s'ha vist colpida pel cent per cent de reducció; és a dir, ras i curt, ha estat consumada la seva desaparició. Li fan costat Siurana amb el 98'79% de minva en el curs de la setantena, Rojals amb el 94'37% i la Febró amb el 90%. Encara Mont-ral amb el 87'98%, l'Albiol amb el 71'48%, Arbolí amb el 68'15%, Capafons amb el 56'60% i Vilanova de Prades amb el 61'18%, completen el luctuós panorama.

	1900 Hab.	1910 Hab.	1920 Hab.	1930 Hab.	1936 Hab.	1940 Hab.	1950 Hab.	1960 Hab.	1970 Hab.	Diferència 1900 - 1970	
										Hab.	%
L'Albiol.....	277	318	259	220	208	233	147	109	79	- 198	71'48
Arbolí.....	515	453	374	286	251	220	169	290	164	- 351	- 68'15
Capafonts.....	422	431	392	396	363	312	292	209	143	- 279	- 66'11
La Febró.....	316	279	248	220	191	180	128	86	31	- 285	- 90'00
Mont-ral.....	766	714	564	382	413	384	292	210	92	- 674	- 87'98
La Mussara.....	291	228	169	95	88	94	57	12	0	- 291	-100'00
Prades.....	911	810	898	840	803	723	734	583	585	- 326	- 35'78
La Riba.....	767	861	841	798	755	784	706	822	966	- 199	- 25'94
Rojals.....	498	402	372	297	285	248	176	101	28	- 470	- 94'37
Siurana.....	166	149	120	95	69	29	24	32	2	- 164	- 98'79
Vallclara.....	375	386	332	295	301	244	209	172	129	- 246	- 65'60
Vilanova de Prades..	523	419	395	332	328	280	263	222	203	- 320	- 61'18
	5.827	5.450	4.964	4.238	4.055	3.731	3.197	2.848	2.422	-3.405	-58'43
Densitat per Km. ² ..	23'33	21'82	19'87	16'97	16'23	14'94	12'80	11'40	9'69		

CONSIDERACIONS SOBRE EL CONJUNT DE 113 ANYS

En els apartats anteriors hem considerat per separat els períodes 1857-1900 i 1900-1970, talment com si el canvi de segle tingués alguna significació concreta en el present estudi. No és així i, ateses les característiques del descens demogràfic experimentat per la regió muntanyenca del nostre interès, ens sembla útil de prescindir de la data intermèdia, i insistir en establir els resultats que proporciona la comparació dels censos extrems de 1857 i 1970. En bloc, les indicades muntanyes sofreixen una minva de 5.291 habitants que representen un 68'59% en el terme dels 113 anys. En l'ordre municipal hi ha la Mussara que, com hem indicat abans, es mostra totalment reduïda. El seu terme ha passat a pertànyer a Vilaplana del Camp. En el mateix espai dels 113 anys, han experimentat pèrdues superiors al 90% Siurana, Rojals, Mont-ral i la Febró. Les dues primeres han perdut, igual que la Mussara, la seva personalitat com a ajuntaments. Han sofert més d'un 70% de minva Vilanova de Prades, Capafonts i Albiol i més d'un 60% Vilanova de Prades i Arbolí. Els coeficients mínims de minva els proporcionen les dues localitats de major xifra de població, o sigui Prades, amb un 41'44%, i la Riba amb un 43'07%.

De 30'88 habitants per quilòmetre quadrat que aquestes muntanyes tenien el 1845, han passat a 9'69 habitants el 1970. A la primera data, Catalunya mostrava una mitjana de 51 habitants per quilòmetre quadrat i el 1970 en tenia 159. Mentre que la població del Principat ha augmentat un 200% hem vist que les nostres muntanyes de Prades havien reduït els seus habitants a menys de la meitat, i s'hi han produït desaparicions de municipis i de pobles. Avui s'hi mantenen encara amb jerarquia municipal, i sembla que per no gaire temps, localitats com la Febró, amb sols 31 habitants; Mont-ral, que malgrat sumar sis llogarrets —l'Aixàvega, Mont-ral, Cabrera, Farena, la Cadenetta i el Bosquet— solament agrupa 92 habitants; i l'Albiol, que en compta 79. Siurana figura encara en els mapes sobretot gràcies a l'esforç, l'amor i l'abnegació d'un alcalde exemplar que mereix l'homenatge de tots els qui estimem la muntanya. Ens referim a Gener Martorell, el qual mai no elogiarem prou. Podem ben dir que li devem que Siurana no hagi sofert la mateixa sort que la Mussara. Però no ha pogut evitar que Siurana hagi hagut de cedir la seva condició de municipi per a passar a dependre administrativament de Cornudella, igual que Rojals ha hagut de passar a dependre de Montblanc.

Sense la Riba, que per la seva situació perifèrica i característiques

industrials ofereix una fesomia que la diferencia de les altres localitats de les Muntanyes de Prades, la minva demogràfica d'aquestes ha estat d'un 75'79% i, sense la Riba i sense Prades, d'un 82'64%. Aquesta minva ha estat persistent, sense interrupció, dècada darrera dècada. Actualment, el terme de la Mussara, de 17 quilòmetres quadrats, no té cap habitant; els de Mont-ral i la Febró, de 37 i 16 quilòmetres quadrats respectivament, tenen 2 habitants per quilòmetre quadrat; el de Siurana, de 23 quilòmetres quadrats, no arriba ni de molt a un habitant per quilòmetre quadrat. Són xifres de països desèrtics.

Primer s'abandonaren les masies o cases aïllades, ben aviat seguien els llogarrets agregats i ara fan el mateix camí els caps de municipi. La localitat amb jurisdicció municipal que primer acusà l'èxode i la que se n'ha trobat més afectada és tanmateix la posada a major altura: la Mussara. Era posada a 980 metres d'altitud. La seva enfonsada es va accentuar amb la construcció de la carretera que semblava que havia de vivificar-la. Abans de rebre aquesta via de comunicació anava fent la viuviu i al·legava que se la tenia en abandó i completament incomunicada. Ara que en veiem els resultats, podem treure la conseqüència que, almenys en un moment donat, la carretera va facilitar l'accés dels traficants en la compra dels boscos, i això va decidir la tallada total i, amb els diners obtinguts tots d'un cop, els mussarencs van fugir vers la plana. La segona localitat en altitud, Rojals, posat a 977 metres, era la que a continuació manifestava els efectes de l'èxode, igualment després de la construcció de les carreteres forestals que l'unien a Montblanc i a l'Espluga de Francolí. Segueix en altitud Prades, posat a 950 metres, i cal remarcar que la "vila vermella" ofereix el percentatge mínim de minva. Ja hem dit que sols decreix en un 41%, coeficient inferior fins i tot al de la Riba, que sabem posada a 245 metres, immediata al pla del Camp i única localitat assignada a la muntanya que es troba comunicada per un ferrocarril i impulsada per una activitat industrial d'importància. Prades, per tant, contradiu la llei de proporcionar el major èxode a la major altura. Continua essent la localitat de major xifra de població de les muntanyes que porten el seu nom, considerant la Riba a part. Sens dubte, els factors que originaren la seva instal·lació dalt el planell del cim del conjunt orogràfic, continuen jugant el seu paper i vetllen pel seu manteniment.

Coronant el seu enlairat turó, Mont-ral apareix afectat per la despoblació segons que hem marcat —en un 90% de minva—, igual que Rojals, situat també al fil d'una carena. En el nucli principal, o sigui

el que dóna nom a l'ajuntament, l'èxode sembla justificat per la mala qualitat de la terra conreable, la manca d'abric que comporta la seva exposició a tots els aires, el clima molt cru, la falta d'aigua i tants altres factors desavinents. Però el poblament del terme era repartit en diversos llogarrets i alguns semblaven prou bons per viure-hi i eixorir-vits, com l'arena, encloterada en un dolç eixamplament de la vall engorjada del riu Brugent, ben regada, relativament càlida, amb bona terra i ben comunicada per carretera. Farena ha resistit un brau temps, molt més que Mont-ral, però darrerament ha sucumbit a la despoblació el mateix que els altres llogarrets del terme.

Qui o què té la culpa de l'èxode de la gent d'aquests llogarrets?. Tots lamentem el seu abandonament i, si fos a la nostra mà de fer-ho, deturariem la fugida dels seus habitants, corpresos com som per la tradició, l'entendiment que sentim per la vida rural, l'amor a la muntanya i la certesa que, als fugitius, els espera una vida aspra i freda en submergir-se dins el maremàgnum impersonal de les grans ciutats. Però, com deturar-los?. Quina cosa podem oferir, de convincent, als abnegats habitants d'aquestes altituds?. Les seves localitats són disposades en indrets difícils que responen a factors que foren favorables en els dies remots en què foren bastides, però que avui resulten completament inconvenients. Treballen cultius de minsa profunditat, formats per capes pobríssimes, producte de la disgregació del calcari, el granit o la pedra esmoladora; són pobres d'aigua. Cap dels avantatges del confort modern no arriba a les seves llars, la majoria de les quals són desproveïdes de la mes elemental higiene. No tenen metge, no tenen apotecari, no tenen mestre d'estudi, no tenen capellà, encara que tinguin església. Són plenament abandonats a la seva sort i condemnats a un tipus de vida, no renovat des de fa segles, la qual no pot servir cap mena d'atractiu per a la joventut de cap dels dos sexes. L'Estat sols es recorda d'ells per prendre'ls els fills i emmenar-los al servei militar i per cobrar-los les contribucions i gabel·les i multar-los si tallen uns arbres sense permís. L'enlluernament, en canvi, de les grans ciutats de la plana els xucla l'ànima amb força irresistible. Al moment de mullerar-se, cap noia no els vol seguir per a viure en aquelles altituds.

	Diferència 1857 - 1970	
	Hab.	%
L'Albiol.....	— 208	— 72'47
Arbolí.....	— 314	— 65'69
Capafonts.....	— 379	— 72'60
La Febró.....	— 280	— 90'00
Mont-ral.....	— 894	— 90'66
La Mussara.....	— 323	— 100'00
Prades.....	— 414	— 41'44
La Riba.....	— 731	— 43'07
Rojals.....	— 650	— 95'80
Siurana.....	— 257	— 99'22
Vallclara.....	— 282	— 68'61
Vilanova de Prades.....	— 559	— 73'35
	— 5.291	— 68'59

L'APROFITAMENT DE LA TERRA

Es prou evident que l'èxode dels habitants d'aquestes muntanyes ha de comportar forçosament la disminució de les superfícies cultivades. La maquinària agrícola moderna, que estalvia braços, no pot obtenir una aplicació favorable en aquests verals, de pendents molt acusats, terres molt pedregoses i clapes de cultiu molt petites i sovint espaiades. La major part de les tasques agrícoles les han de fer els homes i, si aquests manquen, la terra resta inculta. Succintament, donarem un cop d'ull a la repercussió de l'èxode rural sobre l'aprofitament agrícola.

No arrencarem de tant lluny com en l'estudi de la població, per manca de dades precises. Prendrem solament l'espai de 63 anys, entre 1900 i 1963. Pensem que, el 1900, el conjunt de les localitats de les Muntanyes de Prades ja havia perdut un 24'45% dels habitants que els havien estat consignats el 1857, i això sembla que forçosament havia d'haver portat l'abandonament de moltes extensions de cultiu. Amb tot, al tombant del segle present, es cultivaven 6.312 hectàrees en el

conjunt dels termes municipals referits i, en arribar a l'any 1963, les superfícies agrícoles en actiu es reduïen a 3.836. En els primers 63 anys del present segle s'havien abandonat un 40% dels conreus.

I hem de declarar aquí que les dades estadístiques fallen, puix molts dels cultius abandonats pels seus propietaris o cultivadors no s'han donat de baixa de la contribució i, encara que es deixin de pagar els rebuts dels tributs que els afecten, la comptabilitat administrativa, i per tant les estadístiques, els manté en actiu. De manera que hem de considerar que les terres avui abandonades, que havien figurat com a cultivades l'any 1900 representen, pel cap baix, una xifra superior al 50%.

Però aixó és una dada global del redol orogràfic que ens ocupa. Els detalls municipals són encara més desencoratjadors. Precisament la Riba, que ofereix el coeficient mínim de despoblació en el període a què ens referim, en canvi dóna gairebé el màxim abandonament de superfícies cultivades en el present segle, amb un 65'80%. Advertim que cal remarcar el mot gairebé, puix que el màxim abandonament de cultius ha de correspondre naturalment a la Mussara. Precisament, tenim una carta rebuda del secretari de l'Ajuntament de Vilaplana al qual ha restat afegit l'antic terme mussarenc, que confirma sense possible apel·lació el seu abandonament total. Diu: "en contestación a su escrito, debo manifestarle que la superficie del antiguo término municipal de la Mussara era de 1672 hectáreas, de las que actualmente no se cultiva ninguna".

PUNT FINAL

Ja hem dit que no són circumstàncies exclusives de les Muntanyes de Prades les que han originat la seva despoblació, sinó generals en el món d'avui i de Catalunya. Les muntanyes que ens han vingut ocupant en van sentir els efectes abans que altres i començaren a despoblar-se abans que la resta de l'interior de la nostra terra. L'atracció de la plana, que tenen al capdavall dels vessants que coronen els pobles afectats, es féu irresistible per als seus habitants i s'hi deixaren anar igual que les aigües dels torrents.

Si us plau, aconsolem-nos pensant que hi ha 600 municipis catalans que es troben avui en descens de població, immolats a honor de la superpoblació de Barcelona i de la zona litoral. En el curs dels darrers deu anys, més d'un centenar d'ajuntaments han estat esborrats

com a tals, és a dir, han estat suprimits com a municipis per a passar a simples agregats d'altres ajuntaments subsistents, o bé per a formar, entre ells, noves agrupacions de major amplitud, que els permetin d'atendre les despeses de l'administració corporativa. Aquest consol que us proposem és ben trist: sacrificar mitja Catalunya a profit de l'altra mitja.

Tenim fama —potser ben guanyada— de venir a les nostres Assemblees a denunciar fets desgraciats. Però estem ben segurs que tots els presents tenim consciència de la importància del problema que representa l'èxode rural dels nuclis agrícoles i del contrasentit que solament es parli dels grans èxits dels plans de desenrotllament industrial, les àrees metropolitanes i les urbanitzacions que desfiguren la natura del país, i que es calli la pobresa i la servitud de la Catalunya muntanyenca, i, en general, tota la rural que constatem com es despobla, per anar a superpoblar la Catalunya urbana i litoral. Anem en camí de convertir la Catalunya interior en un desert africà, mentre cobrim de blocs estrafal·laris de ciment l'altra mitja Catalunya, desfigurant i deshumanitzant l'una i l'altra.

Tornant a les Muntanyes de Prades, nosaltres les havíem recorregudes centenars de vegades, anant amunt i avall, i trobàvem les seves masies obertes, on érem acollits amb la joia al rostre i braços oberts. A cada llar trobàvem joves i vells voltats d'infants. Els gossos ens bordaven o bé ens enprenien a festes i tota la mena d'animals domèstics feien el seu enrenou. Als garrigars hi havia bons ramats.

Ressegüiem les senderes amb bona cama i, d'una masia a l'altra, d'un poble a l'altre, la invitació falagera es feia efectiva i cordial. Ara tot són portes tancades allí on encara queden cases i portes per cloure, perquè, a la majoria dels llocs, tot són teulades caigudes, amb els cairats penjant, finestres, portals i murs esventrats, amb les interioritats de les llars a la intempèrie, conreus abandonats i transformats en esbarzerars; els camins i els carrers dels llogarrets plens d'herbes altes, margenades derrocades. Als vessants no hi cap pastor, ni ramat de cap mena. Als pobles, les esglésies són tancades, igual que les cases. Les campanes dels cloquers no branden per aplegar els feligresos i, allí on encara queden algunes persones, aquestes són d'edat molt avançada, amb la testa blanca. Enlloc no trobareu criatures.

Quina pena no fa entrar en qualsevol d'aquests llogarrets que havíem vist animats per la tèbia acollida dels seus habitants i que ara veiem tornats silenciosos, deserts, ruinosos, ben bé deixats —com vulgarment es diu— de la mà de Déu.

ANEX

El present treball fou objecte d'una ponència a la XVIII Assemblea d'Estudis Comarcals, celebrada a l'Espluga de Francolí l'any 1974. Això feu que l'estudi es tanqués damunt del cens oficial de població de 1970, que aleshores era el darrer que s'havia realitzat. En ésser dut ara a la impremta, ens trobem que podem comptar amb els censos oficials de 1975 i 1981. A fi d'aprofitar-los i posar el vell original al dia, hi afegim el present anex.

En els cinc anys trascorreguts entre 1970 i 1975, el conjunt orogràfic que ens ocupa ha perdut 179 habitants, que corresponen a un 7'39% de la població que tenia en la primera data. En el curs dels sis anys que van de 1975 a 1981, la minva que ha experimentat és de 114 habitants, equivalents a un 5'08%. En el pas dels onze anys, que han transcorregut entre 1970 i 1981, la minva ha estat de 293 habitants, equivalents a un 12'09%.

Entre totes les localitats estudiades, solament la de la Riba ofereix un ascens demogràfic, en el període dels onze anys considerats, amb guany de 15 habitants, equivalent a un 1'55%. A part la Mussara que en l'espai dels onze anys ha restat totalment despoblada, i Siurana que manté el seu parell d'habitants registrats, i encara La Febró que l'any 1981 recobra els 31 habitants que tenia el 1970, tots els altres ajuntaments de les Muntanyes de Prades perden població en el període. Mont-ral que en minvar de 46 habitants, damunt dels 42 que tenia el 1970, i Rojals que resta a 14, havent-ne perdut altres tants damunt dels que registrava, igualen el seu coeficient de minva a un 50%. Arbolí, en minvar de 67 habitants damunt dels 164 que tenia el 1970, ofereix un 40'85% de desmèrit. En importància del coeficient negatiu segueix Vallclara que en decreixer de 49 habitants es despobla d'un 37'98%, Capafonts disminueix d'un 27'97% i Vilanova de Prades ho fa d'un 25'12%. Al seu torn, Prades perd 6'49% i l'Albiol un 3'79 ídem.

	1970 Hab.	1975 Hab.	1981 Hab.	Diferència 1970 - 1981	
				Hab.	%
L'Albiol.	79	55	76	— 3	— 3'79
Arbolí.	164	165	97	— 67	— 0'85
Capafonts.	143	117	103	— 40	—27'97
La Febró.	31	29	31	—	—
Mont-ral.	92	97	46	— 46	—50'00
La Mussara.	—	—	—	—	—
Prades.	585	512	547	— 38	— 6'49
La Riba.	966	968	981	+ 15	+ 1'55
Rojals.	28	14	14	— 14	—50'00
Siurana.	2	2	2	—	—
Vallclara.	129	97	80	— 49	—37'98
Vilanova de Prades	203	187	152	— 51	—25'12
	2.422	2.243	2.129	—293	—12'09

Partint del primer cens establert amb tècnica moderna, o sigui el de l'any 1857, dels 7.713 habitants que tenien les localitats que estimem de les Muntanyes de Prades, es davalla als 2.129 que en conjunt registra el cens de població de 1981. La minva és de 5.584 habitants, que representen un coeficient negatiu del 72'39%. La localitat amb minva més alta és La Mussara que apareix totalment enderrocada. El seu terme municipal ha passat a formar part del de Vilaplana. Siurana, en reduir-se en els 116 anys transcorreguts a un parell d'habitants registrats, ha perdut un 99'22% i el seu terme ha anat a engrandir el de Cornudella. Rojals, en el curs del període que considerem, decreix d'un 97'93% i el seu terme territorial pertany ara a Montblanc. Mont-ral redueix la seva població en un 95'33% i la Febró ho fa en un 90'03. Capafonts, Vallclara i Vilanova de Prades cedeixen demogràficament un 80%, Arbolí disminueix un 79'70%, l'Albiol un 73'51%, Prades un 45'24% i la Riba un 42'19%.

La densitat de població del conjunt orogràfic, que l'any 1857 era de 30'85 habitants per quilòmetre quadrat, el 1981 ha descendit a 8'51 habitants ídem.

	1857 Hab.	1981 Hab.	Diferència 1857 - 1981	
			Hab.	%
L'Albiol	287	76	— 211	— 73'51
Arbolí	478	97	— 381	— 79'70
Capafonts	522	103	— 419	— 80'26
La Febró	311	31	— 280	— 90'03
Mont-ral	986	46	— 940	— 95'33
La Mussara	323	—	— 323	—100'00
Prades	999	547	— 452	— 45'24
La Riba	1.697	981	— 716	— 42'19
Rojals	678	14	— 664	— 97'93
Siurana	259	2	— 257	— 99'22
Vallclara	411	80	— 331	— 80'53
Vilanova de Prades . . .	762	152	— 610	— 80'05
	7.713	2.129	—5.584	— 72'39

NOTA: Hom trobarà la procedència de les xifres censals que utilitzem a les nostres obres:

- *Distribució comarcal de la població catalana a la primera meitat del segle XVI*. Institut d'Estudis Catalans, 1957.
- *Estadístiques de població de Catalunya el primer ricenni del segle XVIII*. Fundació Salvador Vives Casajuana, 1974.
- *El corregiment de Tarragona i la Subdelegació de Montblanc l'any 1763*. Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus, 1971.
- *El cens de Floridablanca*. Fundació Salvador Vives Casajuana, 1969.
- *Indagaciones sobre la población de Cataluña en la primera mitad del siglo XIX*. Real Academia de Ciencias de Barcelona, 1965.

I als censos oficials publicats per l'Institut Nacional d'Estadística.